

УДК 167

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.40.9>

МЕТОДОЛОГІЯ ЗАХИЩЕНИХ У США ДИСЕРТАЦІЙ З ФІЛОСОФІЇ

Олександр Кулик

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, кафедра філософії
пр. Гагаріна, 72, 49010, м. Дніпро, Україна*

У статті докладно проаналізована методологія трьох захищених в університетах США дисертацій PhD з філософії. Зокрема, було розглянуто особливості застосування в цих дисертаціях описового методу, регресивного аналізу, декомпозиційного аналізу, трансформаційного аналізу, методу кейсів, мисленнєвого експерименту, герменевтичного методу, компаративного методу та історичного методу. Використання цих методів було проаналізоване у контексті наявних напрацювань методологів щодо засобів забезпечення плідності застосування таких методів. Зокрема, були розглянуті питання особливостей використання описового методу у філософських дослідженнях, прослідковано застосування п'яти модусів герменевтичного методу, показані відмінності між широким та вузьким тлумаченням завдань компаративного методу, розглянуті методологічні вимоги до застосування методу кейсів, виокремлені компоненти застосування історичного методу. У статті аргументована теза, що наявні у розглянутих дисертаціях розбіжності у виборі методів викликані насамперед різними методологічними підходами цих дисертантів – позаперсоналістським, персоналістським та трансперсоналістським. Були встановлені та наведені характеристики кожного з цих трьох методологічних підходів. Також у статті показано, що, незважаючи на наявні відмінності у методологічних підходах, усі автори, дисертації яких було розглянуто, використовували описовий метод та аналіз. Ці два методи були охарактеризовані як базові для наукового дослідження з філософії. Викладені у цій статті дані можуть бути корисними як для молодих дослідників, котрі прагнуть опанувати науковий методологічний інструментарій, так і для досвідчених учених, котрі в умовах активізації міжнародної співпраці у сфері підготовки наукових кадрів хочуть ознайомитися з аналізом прикладів проведення наукових досліджень з філософії у США.

Ключові слова: методологія, філософія, дисертація, методологічний підхід, історичний метод, компаративний метод, описовий метод, аналіз, герменевтичний метод.

Вступ. Питання пошуку ефективного методологічного інструментарію здійснення наукових досліджень є одним з найбільш складних та дискусійних у сфері філософської методології. На наше переконання, теоретичні виклики, які ставить це питання перед дослідниками, вимагають аналізу не тільки зразків філософування видатних мислителів та їхніх роздумів щодо методології, але й вивчення інституціонально закріплених практик проведення філософських досліджень, які наявні у різних країнах. Цей аспект, окрім іншого, має і суттєву прикладну значущість, надаючи корисну інформацію як для молодих дослідників, так і для досвідчених науковців.

Є чимало наукових праць, які присвячені аналізу застосування тих чи інших методів, що використовують у філософських дослідженнях. Наприклад, це роботи таких сучасних авторів, як: П. Барта [1], М. Біні [2], Дж. Блейхер [3], Д. Колліер [4], Т. Гендлер [5], С. Грігг [6], Е. Джейкоб [7], Дж. Максвелл [8], Дж. Порра [9], М. Санделовські [10] та ін. Однак проведені зазначеними науковцями дослідження не спрямовані на розгляд методології саме дисертаційних робіт з філософії. Цей аспект потребує окремого дослідження, що ми і будемо робити у нашій статті.

З метою надання читачам цієї статті даних не стосовно того, що може або має бути, а стосовно того, що безпосередньо є, ми сфокусували нашу увагу на конкретних прикладах застосування методології у дисертаційних дослідженнях, що потребувало від нас використання case study (дослідження кейсів). Маючи бажання надати ґрунтовний розгляд, але при цьому враховувати очевидні формальні вимоги щодо обмеженого обсягу наукової статті, ми звузили розглянуті випадки за допомогою низки критеріїв: 1) місце захисту розглянутої дисертації – університет США; 2) дата захисту дисертації – не раніше 2015 року; 3) наявність повного тексту дисертації у відкритому доступі; 4) дисертація подана для присудження ступені PhD у галузі філософії; 5) суто філософський, а не міждисциплінарний характер захищеної дисертації. Серед дисертацій, які відповідали цим критеріям, ми відібрали три кейси – дисертації Б. Кейла [11], Н. Літтла [12] та Дж. Сігнорацці [13], які є, на нашу думку, показовими з точки зору вітчизняного дослідника, який хоче отримати уявлення щодо поширених у США практик застосування методів у дисертаційних дослідженнях з філософії.

Оскільки розуміння особливостей застосування тих чи інших методів має певну специфіку у різних дослідницьких традиціях, ми вирішили підходити до аналізу методології американських дисертантів, виходячи з тих критеріїв, які є поширеними в тій дослідницькій традиції, до якої вони належать. Тому ми аналізували застосовані у вказаних трьох дисертаціях методи, беручи до уваги характеристики та описи цих методів, які надані в американській та ширше – англomовній – науковій літературі. На нашу думку, це дозволило нам більш коректно трактувати методологічні завдання, які були поставлені вказаними дисертантами та більш точно врахувати особливості виконання ними таких завдань.

Зазначимо також, що у цій статті ми не ставили собі завдання оцінювання змісту вибраних для розгляду дисертацій, нас цікавило лише питання фіксації наявних практик застосування методів філософського пошуку з подальшим аналізом таких практик з точки зору їхньої структури та методологічних особливостей використання.

Методологія дисертації Б. Кейла

Переходячи безпосередньо до викладу результатів нашого дослідження, розпочнемо з дисертації на тему «Філософська методологія та її застосування в експериментальній філософії», яка була захищена Бенджаміном Кейлом у 2015 році в Університеті Канзасу (США) [11].

У першому розділі свого дисертаційного дослідження Б. Кейл формулює тезу, яку він планує аргументувати, та додає до неї думки щодо обмежень її застосування, а потім залучає дескриптивний метод для викладу позицій інших дослідників щодо порушених ним питань.

Як відомо, дескриптивний метод є важливим для багатьох різновидів наукового дослідження. Він дозволяє науковцю викласти базову інформацію, над якою він буде працювати у своєму дослідницькому пошуку. Завдяки дескриптивному методу вчений вводить у розгляд важливі для його дослідження дані, надаючи можливість глибокого опрацювання їх іншими методами. Серед основних вимог до застосування цього методу американські методологи висувають такі: 1) він має застосовуватися щодо того, що піддається опису; 2) основною інтенцією застосування цього методу має бути прагнення уникнення упереженості у питаннях: а) виділення важливого та другорядного на етапі відбору матеріалу для опису, б) вибору описових характеристик на етапі здійснення опису як такого; 3) опис потребуватиме інтерпретації [10, с. 335].

У дисертації Б. Кейла можна побачити слідування кожній з трьох зазначених вище методологічних вимог до застосування дескриптивного методу. Наприклад, другу вимогу

дисертант задовольняє тим, що подає не тільки той матеріал, який підкріплює його позицію, але й той, який суперечить їй.

Як відомо, є відмінності між застосуванням дескриптивного методу у quantitative research (кількісних дослідженнях) та qualitative research (якісних дослідженнях, тобто тих, що не використовують кількісні методи). Ці відмінності стосуються питання розмежування опису та його інтерпретації. У філософських дослідженнях, які є частиною qualitative research, незвично і, мабуть, непотрібно забезпечувати наявність чіткої границі між описом та його інтерпретацією. І це ми можемо побачити у дисертації Б. Кейла, де описи та їх інтерпретація здебільшого подані інтегровано.

Застосовуючи дескриптивний метод, дослідник має забезпечити два типи валідності – дескриптивну та інтерпретаційну. Це є складним методологічним завданням, бо потребує від дослідника глибокого та всебічного знання того, що він піддає опису й наступній інтерпретації. Формулюючи методологічні вимоги до забезпечення зазначених типів валідності, Джозеф Максвелл зазначає, що дослідник повинен: 1) здійснити опис таким чином, щоб безпосередні учасники того, що він описує, а також незацікавлені сторонні особи могли б визнати його опис відповідним дійсності (дескриптивна валідність); 2) адекватно передати ті сенси, які вбачали в описаних ним подіях або явищах їх безпосередні учасники (інтерпретаційна валідність) [8]. Безумовно, наведені вимоги щодо забезпечення дескриптивної та особливо інтерпретаційної валідності мають розглядатися як певний орієнтир, який повністю втілити в життя навряд чи можливо, однак рух у напрямку, який задано цим орієнтиром, є важливою методологічною настановою для дослідників, які застосовують дескриптивний метод.

У філософських дослідженнях серед традиційних засобів забезпечення валідності у її дескриптивному та інтерпретаційному модусах традиційно застосовують наведення прямих цитувань тих авторів, погляди яких описують та інтерпретують. Зокрема, це можна побачити в дисертації Бенджаміна Кейла, який у разі застосування дескриптивного методу до викладу думок інших дослідників наводить відповідні цитування.

У своїй дисертації після надання опису думок інших дослідників та інтерпретації наведених даних Б. Кейл переходить до викладу аргументації на захист сформульованої ним раніше власної тези. Як метод здійснення власних міркувань дисертант використовує аналіз.

Очевидно, що аналіз широко застосовується в наукових дослідженнях. Це загальнонауковий метод, який ефективно допомагає вирішити дослідницькі завдання представникам найрізноманітніших наукових дисциплін. Зазначимо також, що застосування аналізу супроводжується використанням синтезу, завдяки якому отримані результати приводяться у систему та викладаються як компоненти певної теоретичної системи. Для таких авторів, як Бенджамін Кейл, які працюють згідно з методологічними настановами аналітичної філософії, аналіз є основним методом, значущість якого є фундаментальною для його дослідження.

Для коректного розуміння застосованих Кейлом модусів аналітичного методу пропонуємо звернутися до класифікації, розробленої Майклом Біні. М. Біні виділяє три основні «концепти аналізу» – регресивний (regressive), декомпозиційний (decompositional) та трансформаційний (transformative), які, за його словами, можуть застосовуватися дослідником як окремо, так і у вигляді різних стадій одного дослідження [2]. Майкл Біні зазначає, що філософи, котрі здійснюють аналіз у рамках першого з названих модусів, виявляють основи, фундаментальні реалії щодо явища, яке досліджують, – його першопричини, принципи тощо. Дослідники, котрі тлумачать аналіз як роботу з декомпозиції досліджуваного явища, розкладають те, що вони досліджують, на складники, фокусуючи увагу на деталях,

елементах, компонентах цілого. Трансформаційний аналіз полягає в тому, що дослідник, досліджуючи те чи інше явище, приводить висловлювання щодо такого явища у коректну з точки зору логіки форму.

У своїй дисертації Б. Кейл розпочинає застосовувати метод аналізу з його регресивного модусу. Фокусуючи увагу на понятті «людина», він показує, що наявність саме розумності є тим, що утворює це поняття [11, с. 14]. Завершуючи перший розділ тим, що розглядає можливі заперечення щодо висловленої ним позиції, дисертант застосовує вже декомпозиційний аналіз, зупиняючись на осмисленні одного з фрагментів міркувань Арістотеля, який є актуальним у контексті розглянутої дисертантом проблематики [11, с. 21–22]. Показово, що при цьому Б. Кейл робить ремарку, що “a detailed exegesis of particular Aristotelian texts” («детальна екзегеза окремих текстів Арістотеля») виходить за рамки поставлених у його дослідженні завдань [11, с. 21] – його дисертація не є історико-філософською, а спрямована на вирішення певного теоретичного питання, що не прив’язане ані до конкретної філософської постаті, ані до певного філософського тексту, ані до певного історичного періоду в розвитку філософії.

У другому розділі дисертаційної роботи Бенджаміна Кейла ми теж можемо побачити застосування методу аналізу, причому в усіх зазначених вище трьох модусах. Він здійснює регресивний аналіз, показуючи, наприклад, що мисленнєвий експеримент є аргументом. Декомпозиційний аналіз Б. Кейл робить, наприклад, у разі виділення змістових компонентів мисленнєвого експерименту «Ліфт Ейнштейна». Б. Кейл застосовує трансформаційний аналіз у розгляді висловленої одним з дослідників фрази “thought experiments are arguments” («мисленнєві експерименти є аргументами») – дисертант осмислює, що саме може означати слово “are” у цьому висловлюванні, а також те, як саме інтерпретувати цей вислів, щоб досягти правильного розуміння [11, с. 27–28].

Ще один метод, який Б. Кейл застосовує у другому розділі своєї дисертації, – це метод кейсів, за допомогою якого він осмислює те, як саме студенти, яким він викладає у своєму університеті, сприймали філософські мисленнєві експерименти [11, с. 42–43].

Є чимало різновидів використання методу кейсів у наукових дослідженнях. Так, Девід Колліер вказує, що його використовують як засіб: 1) інтерпретації, 2) генерування гіпотез, 3) підтвердження гіпотез, 4) піддавання теорій сумніву тощо [4, с. 107]. У разі застосування такого методу Бенджаміном Кейлом ми бачимо третій з вищенаведених різновидів – дисертант наводить та осмислює кейс для того, щоб підтвердити ту гіпотезу щодо мисленнєвих експериментів, яку він пропонує у своєму дослідженні.

Методологи висувають три головні вимоги щодо застосування методу кейсів: зрозумілість, новизна та правдоподібність [9, с. 567]. Як можна переконатися з другого розділу дисертації Б. Кейла, застосування ним методу кейсів не порушує жодну з цих вимог.

У третьому розділі своєї дисертації Б. Кейл залучає регресивний та трансформаційний різновиди аналізу, зокрема, перший – щодо поняття «самоочевидне етичне висловлювання», а другий – щодо міркувань дослідника Хейлса. Також Б. Кейл у цьому розділі не тільки пише про мисленнєві експерименти різних авторів, але й безпосередньо застосовує у своєму дослідженні метод мисленнєвого експерименту, осмислюючи запропоновану Альфредом Еером гіпотетичну ситуацію конфлікту інтуїцій філософів щодо етичної проблематики [11, с. 58–65].

Використовуючи метод мисленнєвого експерименту, дослідники, осмислюючи певний уявний сценарій, з’ясовують те, що може бути продуктивним для інтерпретації реальних ситуацій та переносять отримані у разі осмислення уявного сценарію думки на реалії за межами уявного сценарію. Методологи розбивають мисленнєві експерименти на дві

великі групи: гіпотетичні (ситуація потенційно може статися) та контрфактичні (ситуація не може статися). Також мисленнєві експерименти поділяють за їхньою спрямованістю на: 1) фактивні (factive), які встановлюють, що саме могло б бути фактами тої чи іншої ситуації (такі експерименти зазвичай застосовують у природничих науках); 2) концептуальні (conceptual), які встановлюють, що саме ми вважаємо належним застосуванням понять (використовують в основному в метафізиці та епістемології); 3) оціночні (valuational), які встановлюють належну моральну або естетичну реакцію на ту чи іншу ситуацію (здебільшого застосовують в етиці та естетиці) [5, с. 25].

Виходячи з наведених вище класифікацій, ми визначимо той мисленнєвий експеримент, який застосовує Б. Кейл, як гіпотетичний та концептуальний. Він гіпотетичний, адже у описаних Кейлом філософів, які займаються етичною проблематикою, справді цілком може бути конфлікт інтуїцій. Цей експеримент є концептуальним, оскільки шляхом його використання Б. Кейл хоче прояснити, чим саме є застосування поняття «інтуїція» з точки зору апіорного та апостеріорного міркування. Як цілком слушно зазначає Т. Гендлер, концептуальні мисленнєві експерименти характерні для епістемології, а Б. Кейл проводить своє дослідження саме в межах такої філософської дисципліни.

З точки зору ефективності застосування мисленнєвого експерименту є три основні методологічні застереження, за якими можна поставити під сумнів його теоретичну спроможність: 1) неуявність (unimaginability), коли описаний сценарій неможливо уповні уявити, 2) ненадійна аргументація (unsound argument), коли описаний сценарій можна уявити, але аргументація, яка встановлює правильну оцінку сценарію, є ненадійною; 3) незастосовність (inapplicability): описаний сценарій можна уявити, аргументація надійна, але отриманий висновок не відкриває те, що він має відкрити, на думку автора [5, с. 22]. Як ми можемо побачити з того, як саме Б. Кейл застосовує свій мисленнєвий експеримент, цей експеримент є таким, що можна уявити, він має надійну аргументацію та такий висновок, який може бути застосованим.

Методологія дисертації Нолана Літтла

Перейдемо до розгляду другого кейсу. Це захищена у 2017 році в Бостонському університеті (США) дисертація Нолана Літтла на тему «Автентичність та неавтентичність у філософії історії Мартіна Гайдеггера» [12].

У першому розділі дисертант розпочинає із застосування методу декомпозиційного аналізу: він показує, чим є філософія історії, розкладаючи її на такі компоненти, як «критична філософія історії» та «умоглядна філософія історії». Потім він застосовує дескриптивний метод, розглядаючи питання, чим саме є авторитет, а далі використовує регресивний аналіз, встановлюючи, чим саме є об'єктивність [12, с. 26–29]. Наступний методологічний елемент першого розділу Н. Літтла – застосування дескриптивного методу у разі подання того матеріалу праці «Буття та час» М. Гайдеггера, який має стосунок до проблематики філософії історії.

Також у першому розділі Нолан Літтл не тільки пише про герменевтику в роботах Гайдеггера, але й застосовує герменевтичний метод. Під герменевтичним методом ми розуміємо комплекс розроблених у межах філософської герменевтики методологічних засобів покращення інтерпретації, які роблять її чутливою як до нюансів процесу розуміння, так і до факторів, що впливають на цей процес.

Джозеф Блейхер тлумачить специфіку герменевтичного методу у тому, що його спрямовано на врахування впливу на процес інтерпретації: 1) інтенціональних та телеологічних характеристик значень, 2) структур перед-розуміння, 3) тієї ситуації, у якій відбувається така інтерпретація, 4) взаємозв'язку в інтерпретації між цілим та частковим,

5) горизонту інтерпретатора [3, с. 257]. У першому розділі своєї дисертації Нолан Літл застосовує той модус герменевтичного методу, який фігурує у вищенаведеному описі Дж. Блейхера під номером 1.

Далі дисертант надає “description of what Heidegger means by the phenomenon of the historical” («опис того, що Гайдеггер має на увазі під феноменом історичного») [12, с. 38]. Дескриптивний метод Н. Літл використовує і далі для опису тої аргументації, яку використовував М. Гайдеггер у разі формулювання свого бачення концепту Dasein. Як засіб забезпечення інтерпретаційної валідності своїх дескрипцій дисертант наводить цитування цього філософа.

У другому розділі дисертації Літла є три підрозділи, структура яких схожа між собою: на початку кожного з цих підрозділів протягом одного-двох абзаців дисертант констатує зв'язок Гайдеггера з одним із зазначених філософів: Г. Ріккертом, Е. Гуссерлем, Ф. Ніцше, а потім надає опис думок відповідного філософа: Ріккерта [12, с. 73–88], Гуссерля [12, с. 89–102], Ніцше [12, с. 103–114] щодо проблематики, яка цікавить дисертанта. Для досягнення своїх завдань у цьому розділі дисертант використовує саме дескриптивний метод, а не наприклад історичний метод.

Варто зупинитися більш докладно на суттєвій відмінності історичного та дескриптивного методів. Дескриптивний метод не може врахувати динаміку явищ, він ніби робить статичні фотографії того, що має місце, не володіючи методологічними засобами зв'язати їх в одне ціле та прослідкувати трансформації, розвиток, зміну. Оскільки в цьому розділі Літл розглядає питання, які його цікавлять, саме у статичі, це є першою ознакою відсутності застосування історичного методу. Далі звернемо увагу на інші характеристики історичного методу. Описуючи американські традиції застосування історичного методу, Сьюзан Грігг зазначає: «Класичне формулювання історичного методу у Сполучених Штатах мало три елементи: дослідження, тобто ідентифікація та локалізування джерел та вибір з них свідчень; аналіз, звичайно поділений на зовнішній та внутрішній критицизм; синтез, тобто інтерпретація» [6, с. 228]. Хоча з другої половини ХХ століття ці стадії багато в чому переосмислювалися істориками, безумовно, важливою залишається вимога, щоб, використовуючи історичний метод, дослідники забезпечували, щоб їхні висновки та розповіді «ґрунтувалися на доказах і були представлені у форматі, який є відкритим для публічного огляду та критики шляхом повторного вивчення відповідних записів іншими істориками» [9, с. 552]. Слідів наявності зазначених ознак застосування історичного методу у другому розділі дисертації Н. Літла ми не побачили, і це є закономірним, адже відповідні завдання дисертантом не ставились.

Час від часу дисертант розміщає у другому розділі думки, які могли б бути супроводжені застосуванням компаративного методу. Наприклад, у викладі думок Гуссерля він пише: “One might think of Rickert’s philosophy of value and culture here” [12, с. 93], втім Літл не відходить від застосування дескриптивного методу, залишаючи інші методологічні інструменти для наступних розділів своєї дисертації.

У третьому розділі Н. Літл демонструє застосування герменевтичного методу щодо тлумачення змісту роботи М. Гайдеггера «Буття та час», а також щодо явищ та понять, які описуються в цій книзі. Тут можна побачити більш широке застосування можливостей герменевтичних процедур, ніж у першому розділі дисертації Н. Літла – він залучає ті модули застосування герменевтичного методу, які були вказані у першому, третьому та четвертому пунктах зазначеного вище опису Дж. Блейхера.

У четвертому розділі Н. Літл розпочинає із застосування герменевтичного методу, зупиняючи увагу на дослідженні інтерпретаційного горизонту історика [12, с. 181–182] та

політика [12, с. 182–183]. Таким чином, застосування герменевтичного методу дисертантом доповнюється п'ятим пунктом з вищенаведеного опису Блейхера. Далі Н. Літл застосовує декомпозиційний аналіз щодо концепту Dasein М. Гайдеггера та знову герменевтичний метод, осмислюючи інші поняття німецького філософа. Зазначимо, що в цьому розділі можна побачити приклади застосування модусів герменевтичного методу з усіх п'яти пунктів опису Блейхера. Також дисертант застосовує дескриптивний метод, власне, в цьому розділі дисертації він ставив собі завдання здійснити саме опис: «Тут я прагну описати основні елементи розуміння та інтерпретації, які лежать в основі будь-якого розуміння історії та історичних обставин» [12, с. 180]. Наприкінці четвертого розділу ми можемо побачити елементи компаративістики поглядів М. Гайдеггера з ідеями Ріккєрта, Гуссерля та Ніцше.

Методологія дисертації Джіно Сігнораччі

Третій кейс нашого дослідження – це захищена у 2017 році в Університеті Нью-Мексико (США) дисертація Джіно Сігнораччі «Гегель про індійську філософію: спінозизм, романтизм, європоцентризм» [13].

У першому розділі дисертант розпочинає із застосування дескриптивного методу, викладаючи факти з життя та філософії Б. Спінози. Також він застосовує історичний метод, встановлюючи роль спінозизму у європейській культурі відповідного періоду та його вплив на філософію. На відміну від дисертації Н. Літла, у першому розділі дисертації Дж. Сігнораччі ми бачимо ознаки наявності всіх трьох компонентів застосування історичного методу, які перелічувала Сьюзан Гріт у своїй наведеній вище характеристиці: Сігнораччі ідентифікує та локалізує джерела, вибираючи з них історичні свідчення, а також здійснює аналіз та синтез цих свідчень. Можна побачити значну увагу, яку дисертант приділяє осмисленню тих обставин життя Гегеля, які є важливими з точки зору встановлення впливу спінозизму на становлення власного філософського світогляду німецького філософа. Ще один метод, який Дж. Сігнораччі застосовує у першому розділі своєї дисертації, – це компаративний метод.

Слово «компаративістика» в контексті методології філософського дослідження, як відомо, вживається як у широкому, так і у вузькому значенні. У вузькому значенні йдеться про застосування порівняльного методу до думок тільки тих філософів, які належать до сутнісно різних культур (для цього є відповідний термін – «компаративна філософія»). Наприклад, це можуть бути порівняння думок представників філософії Західної Європи та Давньої Індії. У широкому ж значенні йдеться про застосування систематичних та логічно обґрунтованих порівнянь до думок авторів, які не обов'язково є представниками настільки різних культур. У першому розділі своєї дисертації Дж. Сігнораччі застосовує компаративний метод саме у широкому значенні – порівнюючи концепти Спінози та Гегеля, між якими хоча і були суттєві розбіжності, втім не було прірви у контексті корінних відмінностей культур, до яких вони належали.

Після компаративістики Сігнораччі переходить до розгляду німецького романтизму. Спочатку він за допомогою дескриптивного методу наводить думки дослідників щодо течії романтизму та її впливу на Гегеля. Далі дисертант застосовує метод аналізу щодо думок представників німецького романтизму стосовно Індії, вибравши для своїх завдань регресивний модус аналітичного методу. Дисертант активно поєднує використання аналізу із застосуванням історичного методу.

Наприкінці першого розділу дисертант продовжує застосовувати історичний метод та долучає до нього також і компаративний метод (у широкому значенні цього терміна). За допомогою цих двох методів він: 1) осмислює ставлення Гегеля до античної культури та до Індії; 2) протиставляє ставлення Гегеля до античної Греції та його ставлення до Індії; 3) протиставляє ставлення до Індії Гегеля та німецьких романтиків.

У другому розділі дисертант ділить роботи Гегеля на певні групи, шукаючи в них розмисли філософа щодо індійської філософії. Він залучає герменевтику для осмислення інтенцій філософа щодо Індії, встановлює пізнавальний горизонт Гегеля щодо Індії, а також реконструює його передсуди щодо індійської філософії. Згідно з наведеним вище переліком модусів герменевтичного методу, це перший, п'ятий та другий пункти з опису Джозефа Блейхера.

Також у другому розділі дисертант застосовує історичний метод, прояснюючи місце того чи іншого філософського твору у житті Гегеля. Дисертант розглядає праці німецького філософа у хронологічному ключі – спочатку він осмислює думки щодо Індії в ранніх роботах Гегеля, потім переходить до думок щодо Індії в «Феноменології духу», а завершує розгляд пізніми роботами Гегеля, намагаючись вичерпати всі висловлені Гегелем думки щодо філософії Індії та індійської культури загалом. У процесі свого розгляду дисертант, зокрема, доходить такого історико-філософського висновку: “Hegel’s general position and specific ideas concerning India did not remain exactly as they had been when first formed in his youth; rather, it appears that they underwent modification and revision over time” («Загальна позиція і конкретні ідеї Гегеля щодо Індії не залишилися точно такими, якими вони були, коли вперше сформувалися в його молодості; скоріше, схоже на те, що з часом вони зазнали видозміни та перегляду») [13, с. 112].

У третьому розділі дисертант окремо концентрує увагу на оглядовому есе Гегеля 1927 року щодо Бхагавад-гіти. За допомогою дескриптивного методу дисертант наводить вибірккову хронологію ключових подій в ознайомленні Європи з індійською філософією, а потім описує зміст названого есе. До осмислення цього есе дисертант залучає також герменевтику у першому з аспектів вищенаведеного опису Блейхера (встановлення інтенціональних, телеологічних характеристик значень), розглядаючи Гегеля як інтерпретатора філософських думок Давньої Індії. Також щодо осмислення поглядів Гегеля Сігнорацці застосовує декомпозиційний аналіз.

Далі дисертант переходить до застосування компаративного методу у вузькому тлумаченні його завдань, порівнюючи комплекси філософських думок, відмінності яких багато в чому детерміновані приналежністю авторів таких думок до суттєво різних культур. Сігнорацці порівнює ідеї давньоіндійської та класичної європейської філософії, зокрема розглядаючи, чи є в індійських філософських творах етика в традиційному для Європи розумінні цього терміна [12, с. 169–171]. Також дисертант працює з герменевтичним методом в аспекті уточнення інтерпретаційного горизонту Гегеля як мислителя, котрий намагався інтерпретувати думки індійської філософії.

У четвертому розділі своєї дисертації Дж. Сігнорацці розпочинає із застосування історичного методу, з'ясовуючи, які саме книги щодо індійської культури були досяжні Гегелю. Поруч з цим він використовує два модуси аналізу: 1) декомпозиційний аналіз наявної дослідницької літератури щодо питання ставлення Гегеля до індійської культури; 2) регресивний аналіз а) критики Гегеля стосовно індійських філософських уявлень та б) поняття «європоцентризм». Завершує свою дисертацію Сігнорацці застосуванням компаративного методу у вузькому тлумаченні його завдань, порівнюючи низку концептів індійської та європейської філософії.

Порівняння методологічних структур трьох дисертацій

Якщо представити методологію Б. Кейла у схематичному вигляді, виділяючи певні стадії у використанні ним методологічних засобів, то цей дослідник послідовно застосовував у своїй дисертації ці методи у такому порядку: дескриптивний метод – регресивний аналіз – декомпозиційний аналіз – регресивний аналіз – декомпозиційний

аналіз – трансформаційний аналіз – метод кейсів – регресивний аналіз – трансформаційний аналіз – гіпотетичний концептуальний мисленнєвий експеримент.

Схема застосування методів Н. Літлом суттєво відрізняється: декомпозиційний аналіз – описовий метод – герменевтичний метод у модусі врахування впливу на процес інтерпретації інтенціональних та телеологічних характеристик значень – описовий метод – герменевтичний метод у модусі врахування впливу на процес інтерпретації інтенціональних та телеологічних характеристик значень – герменевтичний метод у модусі врахування впливу на процес інтерпретації тієї ситуації, в якій відбувається така інтерпретація – герменевтичний метод у модусі врахування впливу на процес інтерпретації взаємозв'язку в інтерпретації між цілим та частковим – герменевтичний метод у модусі врахування впливу на процес інтерпретації горизонту інтерпретатора – декомпозиційний аналіз – описовий метод – компаративний метод.

Третя розглянута дисертація теж має свою специфіку у методологічному плані. Якщо представити у вигляді схеми застосування Дж. Сігнорації методів, ми отримуємо таку картину: описовий метод – історичний метод – компаративний метод (у широкому тлумаченні завдань цього методу) – описовий метод – регресивний аналіз – історичний метод – компаративний метод (у широкому тлумаченні завдань цього методу) – герменевтичний метод у модусі врахування впливу на процес інтерпретації інтенціональних та телеологічних характеристик значень – герменевтичний метод у модусі врахування впливу на процес інтерпретації горизонту інтерпретатора – герменевтичний метод у модусі врахування впливу на процес інтерпретації структур перед-розуміння – історичний метод – описовий метод – герменевтичний метод у модусі врахування впливу на процес інтерпретації інтенціональних та телеологічних характеристик значень – декомпозиційний аналіз – компаративний метод (у вузькому тлумаченні його завдань) – герменевтичний метод у модусі врахування впливу на процес інтерпретації горизонту інтерпретатора – історичний метод – декомпозиційний аналіз – регресивний аналіз – компаративний метод (у вузькому тлумаченні його завдань).

Як можна побачити з вищенаведених схем, у всіх трьох дисертаціях присутні такі компоненти методології, як описовий метод та аналіз. На нашу думку, це базові методи для дисертаційного наукового дослідження з філософії. Оскільки перший з них дозволяє вводити базову інформацію, а другий дозволяє рухатися думкою від того, що розглядається, до його компонентів або підстав. Складно уявити собі наукове філософське дослідження, де немає хоча б одного з цих компонентів методології.

Однак, окрім застосування описового методу та аналізу, в усіх інших компонентах методології цих трьох дисертацій є суттєві відмінності. Ми вважаємо, що ці відмінності викликані передусім тим, на дослідження чого саме спрямовані ці філософські дослідження: 1) на розгляд проблеми як такої поза прив'язкою її до тої чи іншої конкретної особи (приклад – дисертація Б. Кейла), 2) на розгляд думок певної конкретної особи (приклад – дисертація Н. Літла), 3) на розгляд думок певної особи щодо думок інших осіб (приклад – дисертація Дж. Сігнорації). Дослідження першого типу назвемо позаперсоналістськими, дослідження другого типу – персоналістськими, а дослідження третього типу – трансперсоналістськими. Кожен з цих трьох методологічних підходів розгляду філософської проблематики передбачає специфіку у підборі методів дослідження.

У дисертації Б. Кейла ми бачимо прагнення автора осмислити не думки мислителів щодо певного питання, а це питання безпосередньо «саме по собі», тому він не використовує методи, що дозволяють працювати з оцінюванням впливу суб'єктивності осіб, які висловлюють або інтерпретують думки (наприклад, герменевтичний метод). Оскільки

інтерес Б. Кейла спрямований насамперед на дослідження питання як такого, а не на теоретичні погляди дослідників цього питання, він не використовує також і методологічні інструменти встановлення відмінного та подібного між цими поглядами (компаративний метод). Ще одна особливість методологічного підходу Б. Кейла полягає в тому, що він розглядає досліджуване явище як дане раз і назавжди у незмінному вигляді. Виходячи з цієї своєї позиції, він не використовує методологічні інструменти врахування еволюції, розвитку, зміни досліджуваного явища (історичний метод).

Зовсім інша ситуація у інших двох дисертантів. У центрі уваги Нолана Літтла – осмислення думок певного мислителя, тому він поруч з дескриптивним методом та аналізом активно використовує герменевтичний метод, який дозволяє дисертанту враховувати горизонт значень цього мислителя, герменевтичну ситуацію, в якій цей мислитель доходив своїх філософських висновків, а також інтенціональні та телеологічні особливості теорій такого мислителя.

Оскільки увага Дж. Сігнорацці сфокусована на осмисленні думок певного мислителя щодо думок інших мислителів, у його дисертації ми бачимо не тільки дескриптивний метод, аналіз, герменевтичний метод, але й активне застосування компаративного методу – він має порівнювати їх думки, щоб показати спільні та відмінні риси. Також Дж. Сігнорацці цілком усвідомлює історичний характер думок того чи іншого філософа та їх можливу еволюцію, тому він застосовує серед інших методологічних інструментів також і історичний метод.

Висновки. Підбиваючи підсумки нашого дослідження, зазначимо таке. Нами були встановлені методологічні характеристики застосування в трьох дисертаціях з філософії, які були захищені в університетах США, таких методів, як: дескриптивний метод, регресивний аналіз, декомпозиційний аналіз, трансформаційний аналіз, метод кейсів, мисленевий експеримент, герменевтичний метод у низці його модусів, компаративний метод (у вузькому та широкому тлумаченні завдань цього методу), а також історичний метод.

Ми аргументували, що наявні у розглянутих дисертаціях розбіжності у виборі методів дослідження викликані відмінними методологічними підходами, що використовували такі автори: позаперсоналістським, персоналістським та трансперсоналістським.

Також ми показали, що, незважаючи на наявні відмінності у методологічних підходах, усі автори, дисертації яких ми розглянули, використовували дескриптивний метод та аналіз. Використання цих двох методів ми вважаємо базовими елементами методології філософського наукового дослідження.

Ми впевнені в перспективності подальших досліджень порушених у цій статті питань, як в аспекті розширення кількості розглянутих дисертацій, так і в аспекті компаративістики традицій застосування методів у дисертаційних дослідженнях з філософії різних країн.

Список використаної літератури

1. Bartha P. *By Parallel Reasoning: The Construction and Evaluation of Analogical Arguments*. New York : Oxford University Press, 2010.
2. Beaney M. Analysis. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. URL: <https://plato.stanford.edu/archives/sum2021/entries/analysis/> (дата звернення: 10.11.2021)
3. Bleicher J. *Contemporary hermeneutics. Hermeneutics as method philosophy and critique*. Boston : Routledge & Kegan Paul, 1980.
4. Collier D. The comparative method. *Political Science: The State of Discipline II*. American Political Science Association, 1993.
5. Gendler T. *Thought experiment: On the powers and limits of imaginary cases*. Routledge, 2014.
6. Grigg S. Archival Practice and the Foundations of Historical Method. *Journal of American History*. 1991. Volume 78, Issue 1, p. 228–239. URL: <https://doi.org/10.2307/2078095>.

7. Jacob E. Classification and Categorization: A Difference that Makes a Difference. *Library Trends*. 2004, No. 52(3), p. 515–540.
8. Maxwell J. Understanding and Validity in Qualitative Research. *Harvard Educational Review*. 1992, No. 622, p. 79–300.
9. Porra J., Hirschheim R., Parks. M. The Historical Research Method and Information Systems Research. *Journal of the Association for Information Systems*. 2014. No. 15(9). DOI: 10.17705/1jais.00373.
10. Sandelowski M. Whatever happened to qualitative description? *Research in nursing & health*. 2000, No. 23(4), p. 334–340.
11. Keil B.A. Philosophical Methodology and its Implications for Experimental Philosophy : PhD Dissertation in Philosophy. The University of Kansas, 2015. URL: <https://kuscholarworks.ku.edu/handle/1808/19057> (дата звернення: 10.11.2021).
12. Little N.D. Authenticity and inauthenticity in Martin Heidegger's philosophy of history : PhD Dissertation in Philosophy. Boston University, 2017. URL: <https://open.bu.edu/handle/2144/20869> (дата звернення: 10.11.2021).
13. Signoracci G. Hegel on Indian Philosophy: Spinozism, Romanticism, Eurocentrism : PhD Dissertation in Philosophy. The University of New Mexico, 2017. URL: https://digitalrepository.unm.edu/phil_etds/24/ (дата звернення: 10.11.2021).

METHODOLOGY OF DISSERTATIONS IN PHILOSOPHY DEFENDED IN THE UNITED STATES

Oleksandr Kulyk

*Oles Honchar Dnipro National University, Philosophy department
Gagarin Ave., 72, 49010, Dnipro, Ukraine*

The study analyzes the methodologies of three PhD dissertations in philosophy defended in U.S. universities. In particular, the peculiarities of application of the descriptive method, regressive analysis, decompositional analysis, transformative analysis, the case study method, the method of thought experiment, the hermeneutic method, the comparative method, and the historical method were addressed. The use of these methods was analyzed in the context of modern theoreticians' ideas on the means of ensuring the effectiveness of methodological tools. Particularly, the distinctiveness of using the descriptive method in philosophical research was considered. The issues of application of five modes of the hermeneutic method were traced. The differences between the broad and narrow interpretations of comparative method tasks were singled out. In addition, the methodological requirements for the application of the case study method were considered. Moreover, the application of the historical method was addressed in the framework of its main components. The article argues that the differences in the selection of methods of the dissertations were caused primarily by the different methodological approaches of their authors. The terms 'non-personalistic', 'personalistic', and 'transpersonalistic' were introduced in the article for these methodological approaches. As was shown, non-personalistic philosophical studies are aimed at the consideration of a problem without linking it to the thoughts of a particular person, personalistic philosophical studies consider the views of a particular person, and transpersonalistic research considers the views of a person on the thoughts of other persons. The characteristics and implications of each of these three methodological approaches were considered. The study also shows that all three authors use a descriptive method and analysis despite the differences in their methodological approaches. These two methods were interpreted as basic for every scientific study in philosophy. This article's data and argument can be useful both for young researchers who want to master research methods and for experienced researchers who want to get acquainted with examples of the dissertational methodology of philosophical research in the United States.

Key words: methodology, philosophy, dissertation, methodological approach, historical method, comparative method, descriptive method, analysis, hermeneutic method.